

Główne zagrożenia środowiska w aspekcie bezpieczeństwa publicznego na Podkarpaciu

Podstawowym zadaniem społeczeństwa jest zapewnienie każdemu obywatelowi odpowiednich warunków życia. Oczywiście tak samo jest z otaczającym nas środowiskiem, ono również potrzebuje odpowiednich warunków naturalnych. Właśnie ten aspekt bezpieczeństwa, wskutek wzrostu liczby ludności, rozwoju przemysłu i zwiększającej się konsumpcji staje się coraz bardziej ważny dla egzystencji ludzi, a co za tym idzie zwiększa się presja instytucjonalna organów administracji państwowej na ten aspekt bezpieczeństwa. Ochrona środowiska ma także istotne odzwierciedlenie w Strategii Bezpieczeństwa Narodowego¹, dokumencie, który wyznacza obszar zagadnień dla wszystkich podmiotów w państwie, mających na celu realizację m.in. prewencji w zakresie zapewnienia odpowiedniego, bezpiecznego funkcjonowania poszczególnych jednostek w społeczeństwie i samemu państwu.

Zagrożenia współtowarzyszą człowiekowi od początku jego istnienia, wspólnie z rozwojem cywilizacyjnym ulegały one zmianom. Obecnie pojawiają się nieznane wcześniej nowe zagrożenia, tymczasem niektóre zmieniają jedynie swoje oddziaływanie. Zagrożenia środowiska polegają m.in. na jego zanieczyszczeniu i topnieniu zasobów naturalnych. Polska należy do państw o dużym stopniu zanieczyszczenia. Podstawowymi źródłami degradacji środowiska są: gospodarka komunalna, transport, przemysł i presja społeczna na środowisko w postaci coraz większego ograniczania terenów cennych przyrodniczo.

¹ Strategia Bezpieczeństwa Narodowego, <http://www.msz.gov.pl/resource/7d18e04d-8f23-4128-84b9-4f426346a112> (30.10.2014).

Wspomniana presja polega także na:

- zanieczyszczeniu wód;
- zanieczyszczeniu powietrza atmosferycznego;
- zanieczyszczeniu odpadami;
- zanieczyszczeniu gleb;
- zagrożeniu promieniowaniem;
- niebezpieczeństwu dla środowiska nieożywionego;
- zagrożeniu hałasem szkodliwym dla człowieka;
- wibracjach w środowisku wywołanych drganiami mechanicznymi.

Szczególne niebezpieczeństwo związane jest ze skażeniem wód, niezbędnych dla życia ludzi i zwierząt. Zanieczyszczenie to wywoływane jest przede wszystkim przez roztwory i zawiesiny, rozprowadzane w wodach na znaczne odległości².

Organami odpowiedzialnymi w państwie za bezpieczeństwo środowiska są m.in:

- Ministerstwo Środowiska;
- Główny Inspektorat Ochrony Środowiska;
- Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej;
- Państwowa Rada Ochrony Przyrody;
- Państwowa Inspekcja Ochrony Środowiska;
- Komisja Ochrony Środowiska;
- Policja;
- Straż Miejska;
- Straż Graniczna;
- Straż Leśna;
- Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego;
- Centralne Biuro Antykorupcyjne;
- Główny Konserwator Przyrody.

² E. Pyłka-Gutowska, *Ekologia z ochroną środowiska*, Warszawa 2004, s. 118–119.

Stan środowiska naturalnego w Polsce ciągle ulega zmianom. Organy administracji rządowej i jednostek samorządu terytorialnego, stosownie do swojej właściwości miejscowej, zapewniają warunki niezbędne do realizacji zasady zrównoważonego rozwoju oraz przestrzegania przepisów prawa ochrony środowiska³. Zadania w zakresie ochrony środowiska przypisane są niemal wszystkim organom administracji publicznej, zarówno rządowej, jak i samorządowej. Podstawowe prawa i obowiązki obywateli wobec środowiska określa Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej⁴ z dnia 2 kwietnia 1997 roku, która w art. 5 podnosi ochronę środowiska do rangi najważniejszych dla Rzeczypospolitej Polskiej spraw i stawia ją na równi z niepodległością, wolnością, prawami człowieka i obywatela oraz dziedzictwem kulturowym narodu, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju. Z kolei w art. 31 wskazuje na ochronę środowiska jako jedną z trzech własnych przyczyn, dla których konstytucyjna wolność obywateli może zostać ograniczona, czy też w art. 74, który nakłada obowiązek ochrony środowiska na władze publiczne. Ogólnie, Konstytucja, artykułem 86, zobowiązuje wszystkich do dbałości o stan środowiska i nakłada odpowiedzialność za spowodowanie jego pogorszenia. Także niezwykle ważnym aktem prawnym (jednym z kilkudziesięciu) w randze ustawy, jest Prawo Ochrony Środowiska⁵, które określa między innymi:

- warunki ochrony zasobów środowiska;
- warunki wprowadzania substancji lub energii do środowiska;
- koszty korzystania ze środowiska;
- zasady udostępniania informacji o środowisku i jego ochronie;

³ B. Bartkiewicz, *Oczyszczanie ścieków przemysłowych*, Warszawa 2006, s. 26–28.

⁴ Konstytucja RP z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. z 1997 r., nr 78, poz. 483), art. 5, 31, 74, 86.

⁵ Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r., Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2008 r., nr 25, poz. 150), art. 1–2.

- udział społeczeństwa w postępowaniu w sprawie ochrony środowiska;
- obowiązki organów administracji;
- odpowiedzialność i sankcje.

W powyższym aspekcie problem bezpieczeństwa ludności w odniesieniu do środowiska naturalnego na Podkarpaciu ma szczególne znaczenie z uwagi na duży potencjał obszarów mających o szczególnej wartości przyrodniczej nie tylko dla Polski ale także dla Europy. Szczególne znaczenie mają tu krainy fizjograficzne, a mianowicie: Kotlina Sandomierska, Pogórze Karpackie oraz Bieszczady. Województwo podkarpacie jest w nie najgorszej kondycji ekologicznej, otóż 45% powierzchni są to regiony prawnie chronione: dwa parki narodowe: Magurski oraz Bieszczadzki, dziewięćdziesiąt cztery rezerwaty przyrody, dziesięć parków krajobrazowych, trzynaście obszarów chronionego krajobrazu, dwadzieścia osiem stanowisk dokumentacyjnych, trzysta sześćdziesiąt jeden użytków ekologicznych, dziewięć zespołów przyrodniczo-krajobrazowych, tysiąc czterysta jedenaście pomników przyrody. Znajduje się tutaj również osiem obszarów specjalnej ochrony ptaków i siedemnaście obszarów ochrony siedlisk. Ogólna leśność województwa wynosi 37,8% i jest wyższa od średniej krajowej.

Zagrożeniem dla Podkarpacia powiązanim z ochroną środowiska może być odsetek zanieczyszczonych wód w rzekach na skutek ciągle słabo wyposażonych niektórych terenów wiejskich w oczyszczalnie ścieków. Kolejnym problemem Podkarpacia jest narażanie terenu na powódzie, ponieważ znajduje się blisko największych rzek w regionie Wisły i Sanu. Także dużym zagrożeniem dla środowiska jest zagrożenie pożarami lasów i wycieki substancji z licznych zakładów przemysłowych⁶.

Podstawową służbą wojewódzką ograniczającą zagrożenia w zakresie Podkarpacia jest Wojewódzki Inspektorat Ochrony

⁶ Sprawozdanie z realizacji zadań Podkarpackiego Komendanta Wojewódzkiego Państwowej Straży Pożarnej za rok 2009, Rzeszów 2010.

Środowiska w Rzeszowie⁷. Głównym celem działań kontrolnych Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska w Rzeszowie, jest zagwarantowanie odpowiednich standardów jakości środowiska poprzez wymuszenie przestrzegania przepisów z dziedziny ochrony środowiska. Działa tam odpowiedni wydział Inspekcji, który wykonuje zadania w oparciu o system kontroli wprowadzony do użytkowania przez Głównego Inspektora Ochrony Środowiska, a również w wojewódzkim Inspektoracie Ochrony Środowiska w Polsce. Głównym narzędziem Systemu inspekcji jest Informatyczny System Wspomagania Kontroli, którego zadaniem jest zbieranie informacji o kontrolowanych zakładach, przeprowadzonych kontrolach oraz działaniach pokontrolnych, a także organizowanie działalności kontrolnej. System ten zastosowany jest też do przetwarzania znajdujących się w nim wiadomości.

Wspomniana Inspekcja nadzoruje także przestrzeganie przepisów ochrony środowiska poprzez osoby fizyczne oraz przez samorządy. Organy Inspekcji Ochrony Środowiska przeprowadzają również kontrole terenowe i kontrole oparte na badaniu danych dostarczonych przez zakłady do Inspektoratu w ramach wykonania obowiązków wynikających z mocy prawa. Danymi tymi są oceny pomiarów dotyczących korzystania ze środowiska. W zasięgu Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska w Rzeszowie jest pięćdziesiąt składowisk odpadów.

Specyficzną służbą w zakresie ograniczenia zagrożeń w środowisku jest Bieszczadzki Oddział Straży Granicznej, zwłaszcza w zakresie międzynarodowego obrotu odpadami na przejściach granicznych. Wśród zadań realizowanych przez Straż Graniczną jest zapobieganie transportowaniu, bez zezwolenia wymaganego w myśl odrębnych przepisów, przez granicę państwową odpadów oraz szkodliwych substancji chemicznych⁸. Realizacja powyższego zadania realizowana jest na przejściach granicznych. Na terenie

⁷ *Działalność na rzecz ochrony środowiska*, WIOŚ, Raport 2012, Rzeszów 2013.

⁸ Ustawa z dnia 12 października 1990 r. o Straży Granicznej (Dz. U. z 2011 r., nr 116, poz. 675).

służbowej odpowiedzialności Bieszczadzkiego Oddziału Straży Granicznej przejściami granicznymi uprawnionymi do kontroli odpadów na podstawie rozporządzenia w sprawie wykazu przejść granicznych, którymi realizowane jest międzynarodowe przemieszczanie odpadów są: drogowe przejście graniczne w Korczowej, kolejowe przejście graniczne w Przemyśle, lotnicze przejście graniczne w Rzeszowie-Jasionce. Pomimo dopuszczenia do międzynarodowego obrotu odpadami kolejowego przejścia granicznego w Przemyśle podlegającego Placówce Straży Granicznej w Medyce oraz lotniczego przejścia granicznego w Rzeszowie-Jasionce, wszystkie kontrole transportów z odpadami w 2012 roku miały miejsce w drogowym przejściu granicznym w Korczowej. Funkcjonariusze Placówki Straży Granicznej w Korczowej dokonali w 2012 roku 680 kontroli transportów odpadów. Najczęściej wwożonym na kierunku wjazdowym do Polski odpadem były odpady agrochemiczne zawierające substancje niebezpieczne, przewożone z Ukrainy do Polski, w celu unieszkodliwienia w instalacji odbiorcy odpadów. Natomiast najczęściej wwożonym odpadem w tranzycie były odpady z tworzyw sztucznych oraz złom metali. Krajami odbioru odpadów w tranzycie były w większości Niemcy. Współpraca służb zaangażowanych w nadzór nad międzynarodowym przemieszczaniem odpadów. Współpraca Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska w Rzeszowie ze służbami zaangażowanymi w kontrole międzynarodowego przemieszczania odpadów: Służbą Celną, Strażą Graniczną oraz Inspekcją Transportu Drogowego opiera się na porozumieniach zawartych pomiędzy:

- Komendantem Bieszczadzkiego Oddziału Straży Granicznej, Dyrektorem Izby Celnej w Przemyśle oraz Podkarpackim Wojewódzkim Inspektorem Ochrony Środowiska z dnia 3 września 2007 r. w sprawie zasad współdziałania w zakresie kontroli międzynarodowego obrotu odpadami, substancjami zubożającymi warstwę ozonową, transportu towarów niebezpiecznych w rozumieniu przepisów Umowy Europejskiej o międzynarodowym przewozie drogowym towarów niebezpiecznych oraz poważnych

awarii przemysłowych o skutkach transgranicznych. W dniu 6 marca 2013 r. został podpisany Aneks do porozumienia zawartego w dniu 3 lipca 2007 r. pomiędzy Komendantem Bieszczadzkiego Oddziału Straży Granicznej w Przemyślu, Dyrektorem Izby Celnej w Przemyślu, a Podkarpackim Wojewódzkim Inspektorem Ochrony Środowiska;

- Podkarpackim Wojewódzkim Inspektorem Ochrony Środowiska a Podkarpackim Wojewódzkim Inspektorem Transportu Drogowego, w celu zapewnienia sprawnego i skutecznego współdziałania. W celu wzmocnienia współpracy pomiędzy wszystkimi służbami zaangażowanymi w kontrolę transgranicznego przemieszczania odpadów oraz większej efektywności działania na szczeblu wojewódzkim, Wojewoda Podkarpacki powołał grupę ekspertów do spraw monitorowania przemieszczania odpadów wchodzącą w skład Wojewódzkiego Zespołu Zarządzania Kryzysowego Podkarpackiego Urzędu Wojewódzkiego. W skład grupy ekspertów wchodzi: Podkarpacki Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska, Przedstawiciel Podkarpackiego Wojewódzkiego Inspektora Ochrony Środowiska, Przedstawiciel Podkarpackiego Komendanta Wojewódzkiej Policji, Przedstawiciel Podkarpackiego Wojewódzkiego Inspektora Transportu Drogowego, Przedstawiciel Podkarpackiego Państwowego Wojewódzkiego Inspektor Sanitarnego, Przedstawiciel Komendanta Bieszczadzkiego Oddziału Straży Granicznej Przemyślu, Przedstawiciel Izby Celnej w Przemyślu, Przedstawiciel Oddziału Terenowego Urzędu Transportu Kolejowego w Krakowie.

Główne zadania wspomnianej grupy to:

- analiza realizacji porozumień i podejmowanie działań w celu efektywniejszej współpracy;
- wypracowanie jednolitej interpretacji i stosowania przepisów prawa w zakresie międzynarodowego obrotu odpadami;
- wypracowanie jednolitych procedur w zakresie kontroli transgranicznego przemieszczania odpadów;

- analiza bieżących problemów związanych ze współpracą służb na poziomie regionalnym;
- organizowanie wspólnych akcji kontrolnych;
- wymiana informacji i doświadczeń o istotnym znaczeniu dla zapewnienia bezpieczeństwa w krajowym transporcie drogowym odpadów oraz transgranicznym przemieszczaniu odpadów.

Specyfika województwa podkarpackiego, jako regionu posiadającego zewnętrzną granicę Unii Europejskiej, wymaga szczególnego monitorowania zagrożeń transgranicznych w zakresie ochrony środowiska. W 2011 roku zostały przeprowadzone trzy wspólne akcje kontrolne instytucji odpowiedzialnych za ochronę środowiska w województwie podkarpackim, a mianowicie w dniach: 21 marca, 26 czerwca i 25 października. Łącznie skontrolowano 80 pojazdów przewoźników. Podczas kontroli sprawdzane były dokumenty dołączone do transportu oraz transportowany ładunek. W akcji uczestniczyli funkcjonariusze Straży Granicznej Bieszczadzkiego Oddziału Straży Granicznej w Przemyślu, Izby Celnej w Przemyślu, Inspekcji Transportu Drogowego w Rzeszowie a także funkcjonariusze Policji – Sekcja do Walki z Przestępczością Gospodarczą Komendy Miejskiej w Przemyślu, Komendy Powiatowej w Jarosławiu, Komendy Miejskiej w Krośnie i Komendy Powiatowej w Dębicy. Stwierdzono jeden przypadek przewozu odpadów w ruchu międzynarodowym oraz 5 przypadków przewozu odpadów w ruchu krajowym. W czerwcu 2012 roku akcja została zorganizowana tylko na granicy polsko-ukraińskiej w miejscowości Korczowa. Skontrolowano 8 pojazdów przewoźników, nie stwierdzono przypadków przewozu odpadów. W czasie akcji przeprowadzonej w październiku 2012 roku łącznie skontrolowano 27 pojazdów przewoźników. Stwierdzono jeden przypadek przewozu odpadów w ruchu międzynarodowym. Pozostałe pojazdy przewoziły głównie towary typu: artykuły spożywcze, materiały budowlane, i brykiety opałowe, sprzęt AGD, kruszywo, meble, nawozy, tekstylia lub jechały bez towaru. Realizacja zapisów zawartych porozumień jak również wypełnianie

zadań wojewódzkiej grupy ekspertów do spraw monitorowania przemieszczania odpadów zapewniają skuteczniejszą współpracę pomiędzy wszystkimi służbami zaangażowanymi w kontrolę międzynarodowego przemieszczania odpadów oraz większą efektywność ich działania. Prowadzone wspólne działania kontrolne ukierunkowane na przeciwdziałanie nielegalnemu transgranicznemu przemieszczaniu odpadów, mają także charakter prewencyjny. Są poważnym sygnałem dla nieuczciwych przedsiębiorców, że przemieszczanie odpadów jest kontrolowane⁹.

W powyższym artykule wspomniano tylko o pewnych aspektach dużego zagadnienia ochrony środowiska na Podkarpaciu, jako elemencie bezpieczeństwa wewnętrznego państwa i części systemu bezpieczeństwa międzynarodowego. W powszechnym odczuciu bezpieczeństwo środowiska jest niezwykle ważną dziedziną funkcjonowania jednostki i państwa. Jego ochrona ma zasadnicze znaczenie dla życia i zdrowia następnych pokoleń Polaków.

⁹ *Raport o stanie środowiska w województwie podkarpackim w 2012*, Biblioteka Monitoringu Środowiska Rzeszów 2013.